

A növekedés szentháromsága*

Balatoni András

Michael Best:

Hogyan történik valójában a növekedés? Gazdasági csodák teremtése termelés, irányítás és készségek által

Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019, p. 360

ISBN: 978-615-5884-35-1

A makroökonómia születése elsősorban a gazdaság ciklikus mozgásának vizsgálatához kötődik. Az időnként fel-fellángoló makacs munkanélküliség társadalmi költsége inspirálta arra Keynest, hogy a neoklasszikusoktól eltérő, általános elméletet kidolgozza. Az elmélet és a gazdaságpolitika (a Roosevelt-féle New Deal) egymással párhuzamosan fejlődött, ugyanakkor a valós gazdasági teljesítmény szofisztikált mérése, vagyis a nemzeti számlák kialakítása és általános elterjedése még legalább egy évtizedig váratott magára.

Aztán pár év adatgyűjtés után elkezdtek a kirajzolódó trendeket is elemezni a statisztikusok, közgazdászok, és ez volt az az időszak, amikor a gazdasági növekedés hosszú távon érvényesülő, úgynevezett *stilizált tényeit* először leírták (*Kaldor 1957*). Az egyik legfontosabb jelenség, amely magyarázatra várt, hogy az egy főre jutó GDP folyamatos emelkedést mutatott az USA-ban és néhány fejlett ipari országban. Ennek a jelenségnek a feltérképezésével összességében elég sokáig birkóztak a közgazdászok, több-kevesebb sikerrel. Az empirikus vizsgálatok ugyanis azt mutatták, hogy a növekedés döntő része a modellekben nem megragadott maradékelven adódott. Erről szólt a növekedési számvitel könyvtárnyi irodalma. Nem véletlenül nevezi a „Solow-féle reziduumot” *Moses Abramovitz (1956)* „tudatlanságunk fokának”, ezzel rámutatva arra, hogy bizony több a megválaszolatlan kérdés a gazdasági növekedéssel kapcsolatban, mint amennyire megnyugtató válaszaink vannak. A helyzetet csak bonyolítja a közepesen fejlett gazdaságok elmúlt fél évszázados tapasztalata. A legtöbb országban a felzárkózás egy idő után elakad. Ezt nevezzük a közepes fejlettség csapdájának (*MNB 2018*). Vannak azonban országok, amelyek növekedési „csodaként” kitörtek ebből a csapdából, és a fejlett gazdaságok elit klubjához csatlakoztak.

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Balatoni András a Magyar Nemzeti Bank igazgatója. E-mail: balatonia@mnbb.hu

Csodák és tudatlanság. Nem hangzik túl tudományosan! De mégis, miért ilyen nehéz megragadni a növekedés jelenségét? Mi az, ami ennyire különleges a folyamatban? Melyek azok a kulcstényezők, amelyek sikerre vagy közepes fejlettségre ítélnék egy országot, gazdaságot? Vannak kutatók, akik a humántőkét (*Lucas 1988*), vannak, akik a K+F szektorban érvényesülő növekvő hozadékot (*Romer 1990*), vannak, akik intézményi feltételeket (*Acemoglu és Robinson 2012*), és vannak, akik a térszerkezetet (*Varga 2009*) látják kritikusként. Hogy kinek van igaza? Valószínűleg részben mindenkinek. Ugyanakkor azzal továbbra is adós maradt a közgazdaságtudomány, hogy hosszú vajúdás után megszülessen egy sztenderd,¹ átfogó elmélet és modell, amely a fontos tényezőket magában foglalva megmagyarázza, hogy *hogyan történik valóban a növekedés*.

Michael Best a könyvében erre a feladatra vállalkozik. Best különben feketeöves veteránnak tekinthető az ipari növekedés témájában: a University of Massachusetts Lowell emeritus professzora, a Center for Industrial Competitiveness társigazgatója. Több mint 20 országban vizsgálta a vállalkozásokat, és személyesen több száz vállalatot ismerhetett meg alaposan az elmúlt közel 20 évben. Számos könyv és folyóiratcikk szerzője, a téma igazi nagyágyúja.

De térjünk vissza a könyvhöz! A kutatás módszertana elsősorban esettanulmányokon alapul. A sztenderd makroökonómiai, növekedéseméleti módszertanban sajnos nem sokszor találkozunk az esettanulmány módszertanával, pedig az olyan komplex rendszer, mint amilyen a gazdaság működése, jól bemutatható egy-egy történelmi példán keresztül. Nagyon érdekes bepillantást nyerhetünk az amerikai háborús gazdaságba, a Boston környéki ipari ökoszisztémába. De a könyv túlnyúlik az USA szűken értelmezett ipargazdaságának elemzésén. Bemutatja Németország sikereinek titkát, a japán termelési csoda hátterét és Kína felemelkedését is. Ugyanakkor rossz példákat is említ: az Egyesült Királyság ipari termelésének leépülését, Írország duális gazdaságát és az USA elmúlt években lassuló növekedését egyaránt elénk tárja. Mindezt tanulságos ágazati történetek teszik még izgalmasabbá.

A könyv fő következtetése, hogy a siker kulcsa az úgynevezett képességhármásban rejlik. Ez a képességhármás az üzleti modell, a termelési rendszer és a készségfejlesztés. Eszerint hiába van remek üzleti modellünk, ha nem vagyunk a termelési technológia birtokában, amellyel az adott terméket le lehetne megfelelő volumenben és minőségben gyártani. Legalább olyan fontos a vállalati szakemberek, vezetők, alkalmazottak készségeinek folyamatos fejlesztése, fejlődése. Best megállapítása szerint azok a sikeres fejlesztéspolitikák, amelyek ennek a képességhármásnak az egymásra gyakorolt, kölcsönös hatásaival tisztában vannak, és ezek fejlesztésére építik a stratégiát.

---

¹ A fizikában létrejövő sztenderd elmélethez hasonlóan.

Best könyve a gazdaság kínálati oldalára helyezi a hangsúlyt. Ez a kínálati oldal egyrészt sokszor fájóan leegyszerűsített a standard makroökonómiai modellekben, másrészt pedig kritikus tényező abból a szempontból, hogy a makrogazdasági kereslet a növekedést tudja-e támogatni, vagy az inflációt emeli, esetleg a külső egyensúlyt rontja.

A könyv negyedik fejezetében a képességhármas elmélettörténeti csíráival foglalkozik a szerző, ez tekinthető az esettanulmányokból leszűrt képességhármas teoretikus alapjának. Az idézett közgazdasági klasszikusok névsora impresszív és sokrétű, az elméleti következtetések azonban nem túl meggyőzőek. A kulcs a szerző szerint a növekvő hozadék. Az a növekvő hozadék, amelynek a létét oly könnyű cáfolni (*Jones 1995*), még olyan tevékenységeknél is, mint a kutatás-fejlesztés. Kiváló példa a növekvő hozadék cáfolatára az ún. Moore-törvény (*Bloom et al. 2017*). A törvény azt mondja ki, hogy a számítástechnikai processzorok komplexitása nagyjából kétfévente megduplázódik. Ahhoz azonban, hogy ezt a növekedést tartani tudjuk, manapság 18-szor annyi kutatónak kell a feladaton dolgoznia, mint a 70-es években. Egyre több és több erőforrást kell tehát befektetni, hogy fenn tudjuk tartani a Moore-törvényt. Mi ez, ha nem csökkenő hozadék?

A másik gondolat, amely megfogalmazódott bennem a könyv olvasása közben, a keresleti oldal teljes kihagyása. Az elmúlt évek kutatásai a hiszterézisről pont azt mutatták, hogy a negatív keresleti hatások (válságok) tartós sérüléseket okoznak, általában a gazdaság kínálati oldalában (*MNB 2016*). Ezzel szemben a menedzsel, magas nyomású gazdaság tartósan növelheti annak teljesítményét. A hosszú távú és fenntartható gazdasági növekedéshez éppúgy szükség van keresletre, megfelelő fiskális és monetáris politikára, a hitelpiacok mélyülésére, mint a produktív kapacitások bővítésére.

A harmadik kritikai észrevételem a szigorú ipari fókusz, ami az egész könyvet áthatja. A modern gazdaságokban ma a szolgáltató szektor súlya domináns, és ez a nagy ágazati átrendeződés a javára várhatóan a jövőben is folytatódni fog (*MNB 2017*). Az ágazat növekedésében is kulcsszerepet játszik a képességhármas? Talán igen, de biztos nem úgy, mint a példaként felhozott 20. századi ipari sikertörténetek esetén.

A társadalmilag, ökológiailag, pénzügyileg fenntartható gazdasági növekedés valamennyiünk közös érdeke. A téma iránt így senki nem lehet közömbös. Különösen ajánlom a könyvet azoknak a növekedésemelletekkel ismerkedő egyetemi hallgatóknak, akik a száraz egyenletrendszerek mellett meg szeretnék érteni a gazdasági növekedés sikertörténeteit a maguk komplexitásában. Az ördög ugyanis a részletekben rejlik, amiből szerencsére nagyon sokat kapunk a könyv olvasása során. De hasznos gondolati keretet kapnak az ipar- és a fejlesztéspolitika szakemberei, illetve a vállalatvezetők egyaránt.

Felhasznált irodalom

- Abramovitz, M. (1956): *Resource and Output Trends in the United States since 1870*. American Economic Review, 46(2): 5–23.
- Acemoglu, D. – Robinson, J.A. (2012): *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. New York: Crown Publishers.
- Bloom, N. – Jones, C. – Van Reenen, J. – Webb, M. (2017): *Are Ideas Getting Harder to Find?* NBER Working Paper No. 23782. <https://doi.org/10.3386/w23782>
- Jones, C.I. (1995): *Time Series Tests of Endogenous Growth Models*. The Quarterly Journal of Economics, 110(2): 495–525. <https://doi.org/10.2307/2118448>
- Kaldor N. (1957): *A Model of Economic Growth*. The Economic Journal, 67(268): 591–624. <https://doi.org/10.2307/2227704>
- Lucas, R.E. (1988): *On the Mechanics of Economic Development*. Journal of Monetary Economics, 22(1): 3–42. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(88\)90168-7](https://doi.org/10.1016/0304-3932(88)90168-7)
- MNB (2016): *Növekedési jelentés*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesi-jelentes-2016-hu.PDF>
- MNB (2017): *Növekedési jelentés*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesi-jelentes-2017-hu-web.pdf>
- MNB (2018): *Növekedési jelentés*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesi-jelentes-2018-digitalis.pdf>
- Romer, P.M. (1990): *Endogenous Technological Change*. The Journal of Political Economy, 98(5/2): 71–102. <https://doi.org/10.1086/261725>
- Varga Attila (2009): *Térszerkezet és gazdasági növekedés*. Akadémia Kiadó, Budapest.